

Lærer i 1930-åra.

Det var noe de kalte «Den Magelske Øksekomite» - en meget effektiv komite, den arbeidet grundig, etter nøye fastlagte prinsipper. Fem unge lærere i Borge, Østfold, fikk sparken, og måtte se seg om etter ny jobb. 1933 - skjebneåret, maktmenneskets epoke - året da nazister og fascister gikk til storm mot demokratiet og Hitler ble inn satt i rikskanslerembetet.

Men sommerferien var fin den, juli med høy himmel og solfylte turdager. Uforglemmelige dager ble det for to unge, forelskede sykkelturister. De bader i surlende bekker og blanke kulper, kviler middag i duftende, nyslått høy, trekker et glemselens slør over dager som svinner, og ferie som nærmer seg slutten - over søknader som må skrives, det samme opp og opp igjen.

Utpå høstparten kommer brev fra Glåmos skolestyre: årsvikariat ved Tyvoll skole, en liten todelt grendeskole. Ikke lenge etter får han tilbud om konstitusjon i sløydlærerstilling ved Stabekk h. almenskole. Han velger å fortsette jobben i Rugeldalen, noe han senere ikke kom til å angre.

Det ble en meget interessant vinter.

Her fikk han innblikk i en egenartet kulturform, svært ulik den i Borge eller Stjørdal. En krysning av norske fjellbønder, svensker, dansker og ikke minst tyskere - med gruvesamfunnets lagdeling. Mens han vikarierte ved Nustad skole på Svorkmo, hadde han sett litt av den samme sosiale klasseforskjell frå Løkken.

På rypejakt over vidde i flammende høstfarger - jegeren Jens prater kunst og glemmer både hagle og vilt: sett slikt! - murrer han forarget, men skolemesteren ler når rypa forsvinner i krattet.

Sammen med dikteren en fascinerende søndagstur til «Kongens», sitter lenge ved gruveinngangen og lytter til epikeren, som forteller om gesellens liv og slit på et magert bersrom - etter lang dag i stoll og ort. «Ratvollen» ble nesten sum en heim for ham den vinteren. Det varme smilet fortalte gjesten at han var velsett hos Anna og Johan Falkberget. Eiendommen deres var opprinnelig en gammel seter, so familien flyttet til i 1922. Nye hus ble bygd, jord ryddet og Ratvollen er nå en liten perle der den ligger ved Rugelsjøen.

Når vi satt i den romslige stua på Ratvollen, var det Falkberget sum førte ordet. Anna sa ikke stort, læreren lyttet. Humoren lå bak, selv når han skildret det umenneskelige slitet «vaskar-ryssen» måtte finne seg i - fra han var sju år. Han hadde sjøl stått blåfrossen og vasket malm i all slags vær. Tørne ut i firetida - halvsovende, grave med hendene i isvatn - i skift på fire timer. Var de heldige kunne vekelønna komme opp i fire kroner.

Når han fortalte fra heimen sin, om andaktene - og de langdryge epistlene om sjelens fortapelse, om dommedag - tenkte noe sikkert gjesten på sin egen barndom. Han kjedet seg vel like intenst som vesle Johan, selv om budskapet var noe mildere i morens

forkynnelse. Den religiøse grunntone i Falkbergets diktning er tydelig nok, men den har intet med trangsynt bigotteri å gjøre.

Sønnen, Magnus, lignet sin far - liketil og spirituell. Han hadde overtatt og modernisert slektsgården, (Falkberget: falken har angivelig holdt til i bergveggen på eiendommen). «Verkstedet» - det gamle vedskjulloftet - fikk stå uforandret, her skrev dikteren mange av sine bøker. Her var kaldt om vinteren, blekket stivnet og handa skalv, kanskje måtte han ha det slik for å kunne skildre folket sitt? Så mangt kan gi inspirasjon - drømmen, det ubevisste.

Anna og Johan Falkberget hadde julelag med venner og naboer, der møtte læreren den unge Magnus. Dikttersønnen var skiløper - ikke alle på Tyvoll dyrket den sporten. Som i Sørli er det helst jeger og fisker som streifer på vidda. En solblank søndag går de sammen til Hestdalen. Prater kunst – musikk og teater. Han hadde prøvd seg på Trondhjems Theater i tjueåra, men hadde vel ikke lyktes i yrket – turkameraten så ham forresten en gang på denne scenen. «En får nøye seg med å være forretningsmann, instruktør og administrator». Magnus Falkbergets Turneteater skapt blest om seg. Ja, det hevdes at det ble forløper til Riksteateret. Han «oppdaget» Toralf Sandø - fikk her en makeløs Bør. Dikteren hevdet han hadde tjent mer på Bør Børson enn på hele sin øvrige produksjon. Om han noterte seg dette med glede, er nok mer enn tvilsomt.

Sønnen til kretsformannen - en storløper, er gutten som ikke prater seg bort i løypa. Bare lange ut i timevis - uten stans, sette utfor brattheng, kave seg ut av snøfonna og inn i sporet igjen.

Falkberget hadde sittet på Stortinget i en periode. Han kunne også her få anledning til å gi sine venner i heimbygda en håndsrekning når «utpantere» ble for nærgående. I Tingsalen fikk jeg smuglet en lapp til min stortingskollega, Andresen, han med tobakken og millionene - der det for eksempel stod at Trond og familien hans trengte øyeblikkelig hjelp, lensmannen truet med tvangsauksjon. Og raus var han, tobakksfabrikanten - og hvorfor skulle han ikke være det, når han gav middag for utvalgte (deriblant a-partimannen J.F.) på tallerkener av gull. Han fikk et morsomt glimt i øyet når han berettet fra «Løvebakken», eventyrfortelleren på Ratvollen – opphavsmannen til «Nord i haugene» og "Eventyrfjell».

«Der stenene taler» kom ut høsten 1933, en skildring av menn som stod ham nært: John O. Jamt – som ryddet Ratvolden, stiger Johannes Ryen, Felespilleren Ole Henriksen Sulhus og taler ved Bjørnsons bauta på Bjørgan, på Bergmannsdagen. --- Om du nu tier, så skal stenene, de dødnes stemme bor i dem, --- nei, nei. De er bare døde!
Boka, med Anna og Johans navnetrekk, fikk læreren før han dro på juleferie.

Om høsten – etter det første møte i en gravferd – reiste vi sammen til Røros, der soldat og forfatter (Versvik) skulle fortelle om livet i skyttergravene på Vestfronten – 1914-18. «Fra menneske til soldat» var nettopp kommet ut. Det ble ikke vekslet mange ord på tilbaketuren, fredsvennen Falkberget var dypt rystet, og noe senere forærte han reisekameraten «Digte fra Verdenskrigen» av dansken Rørdam. I denne diktsamlingen kommer «De unge døde» til orde – de som forblødde på slagmarken i Flandern, ved

Ypres, ved Somme. --- «De er ment som et forandringsløst ledd i den felles kamp mot barbariet, - der ikke kan se andre mennesker».

I sonetten *D ø d e n* sier den unge engelske studenten Sorley: Døden forener sejrriig og slagen/Kryster og Helt, og Genfærd spørger ej:/Hvad var din Daad, dengang du saae Dagen? --- din Ungdoms lyse Løfte/længst falmet, springer ud i Duft og Glød/og blomstrer og er dig, naar du er død.

--- På bygdefest, i godt lag kåserte gjerne dikteren, skolemesteren spilte fiolin eller orgel, ja leste sågar dikt. Var ikke redd for å engasjere sine venner, Falkberget.

Hvorfor ikke holde kveldsskole for A.U.F.-ungdom i grenda? Ja da, det ble undervisning i norsk og matematikk. De drøftet samfunnsspørsmål, journalistikk (læreren hadde sjøl vært journalist). Kom de inn på dagens politiske tema? Nepe. Navn som Mussolini og Hitler skremte ikke noen i vår vesle andedam ennå. En av elevene på kveldskurset skrev lange stiler, gode var de også, men det tok tid å rette – «friundervisning» uten lønn! Gutten ble senere journalist i Arbeiderbladet. Nå, betaling eller ikke, det var inspirerende å arbeide med motivert ungdom i kretsen.

Nå og da kom det manuskripter til Ratvollen, fra forfatterspirer som ønsket litt rettleiding og kritikk. Dikteren bad læreren lese gjennom «Mesterfiskeren» - vurdere innholdet og si sin mening. Det ble gjort, om «fiskeren» kom på boklista, er tvilsomt.

Mer interessant var det sjølsagt å få lese gjennom utkast til romanene han arbeidet med: Christianus Sextus, *Nattens brød* - den siste brukte han 30 år på! Falkberget hadde ingen nevneverdig teoretisk utdanning. Han søkte seg inn på lærerskole, men ble syk. Han leste mye, dyrket språket, byttet ut danske ord og vendinger, tok opp det beste i rørosdialekten.

En gang læreren satt med et manuskript, spurte han: kanskje bør jeg gå over til den nye rettskrivingen? Nei, hvorfor det? Du skal få låne et eksemplar av Rettskrivingsregler av 1917. Han leste nok reglene, men med det ble det. Det var ingen grunn til å gi denne levende diktningen en annen språkdrakt. I unge år skrev han en fortelling på landsmål: *Når livskvelden kjem*.

Som mange andre norske forfattere reiste han til Nord-Norge - til Kirkenes, her skrev han «Ved den evige sne». Det er sikkert få som har lest disse fortellingene.

I 1933 klager Johan Nygaardsvold - i et brev over at så få norske forfattere har evne og vilje til å skildre arbeids folks vilkår. Gubben har kanskje rett, men så har da de få til gjengjeld gjort det ettertrykkelig.

Falkberget fikk diktergasje i 1929.

Mange i distriktet, muligens dikterfamilien også, håpet på Nobelprisen. Det ble det imidlertid ikke, men «Hjertenes Nobelpris» (kr. 170.000) fikk han på 70-årsdagen i 1949.

--- Da tyskerne kom 9. april måtte alle på Ratvolden - med fru Nygaardsvold i følget - flykte til Sverige, dikteren og datteren gikk på ski over Aursunden. De ble bare i kort tid i grenseland.

--- Våren 1933

Avgangskullet telte tre elever. På avslutningsdagen holdt Falkberget - som hadde pleiedatteren i kullet - en tale noe utenfor det vanlige ved slike anledninger. Ufortjent ros til lærer, det er så, men lyrisk var det, og fint tegnet han bildet:

Når tidlig vårsol glitret høyt oppe i fjellsida, tok mødrene barna sine, bar dem opp fra den trange dalen, lot sol og lys varme de små.

Hadde ikke også barna våre, i denne vesle skolestua, blitt ført inn i lyset og hjertevarmen? Ja-ja, barna gråt iallfall da de sa farvel denne vakre vårdagen, så glad i skolen måtte de være.

Læreren fikk et altfor godt skriftlig bevis på sin dyktighet av dikteren, han var jo Tyvolls fremste tillitsmann. Hvem vet om ikke dette papiret gjorde et visst inntrykk, et par skolestyreformenn antydet noe i den retning.

--- Det ble det en kaller drømmepåske dette året - klar himmel over skinnende vidder. Læreren og kjæresten gjestet Falkberget, bodde hos lappefuten, velsmakende mat - reinsdyrsteik, molter. Deilige dager. Turer til gruver og øde buplasser, til Hestdalen - i følge med lappefut og tilfeldige påsketurister.

--- Sommerferie.

Skrive avskrifter, (det er blitt mange nå) sende søknader.

Vente, håpe.

To som venter, to som håper. -----